

KLINICKÁ ŠKOLA

JAKO PRUBÍŘSKÝ KÁMEN

Projekt pomohl doložit, jaké praxe by budoucí učitelé potřebovali

Čerstvým absolventům chybí praxe. To ostatní se od toho odvíjí. Do těchto dvou vět je možné shrnout připomínky, které putují ze základních škol na adresu fakult připravujících učitele. Zdá se, že recept na řešení přináší klinická škola.

Poprve jsem se s podobným pojmem setkala před lety. Pardubická univerzita tehdy jako součást přípravy budoucích učitelů angličtiny využívala celoroční souvislé pedagogické praxe, tzv. klinický rok. Ve čtvrtém ročníku trávili studenti čas na praxi v konkrétní škole (především na základní, popřípadě na nižším stupni víceletých gymnázií), kde pod dohledem zkušeného učitele-mentora pracovali s žáky a současně plnili úkoly, které jim zadali vysokoškolské učitelé. S těmi se pravidelně setkávali v předem dohodnutých termínech, aby mohli své působení v terénu reflektovat.

Bohužel, klinický rok fakulta časem opustila. Strukturované studium už nedovolilo věnovat studentské praxi tak velký prostor. Škoda. Pak se mi dostala do rukou publikace s názvem *Klinická škola* a její role ve vzdělávání učitelů. Autory byl kolektiv pedagogů Pedagogické fakulty UK v Praze v čele s V. Spilkovou, A. Tomkovou, N. Mazáčovou a J. Kargerovou z katedry primární pedagogiky. Shrnovali zde své poznatky z projektu, který se snaží zkvalitnit přípravu budoucích učitelů.

Zpátky k pramenům

Projekt s názvem *Koncepce a ověření nového modelu klinické školy* v procesu pregraduální přípravy studentů řešila fakulta v letech 2014–2015 s cílem navrhnout model klinické školy a pilotně ověřit její vybrané znaky – zejména klinické pojetí pedagogických praxí.

„Znali jsme zahraniční zkušenosti, některé modely jsme chtěli přetransformovat na naše podmínky a vyzkoušet je u nás. Dílčí zkušenosti jsme v našich fakultních školách sbírali zhruba posledních deset let, když naše katedra navázala hodně intenzivní vztahy s pěti až deseti školami,“ vzpomíná vedoucí katedry primární pedagogiky Vladimíra Spilková. „Říkali jsme si, že těsnější propojení fakulty a školy pomůže oběma stranám. My můžeme školám nabídnout prostor pro další vzdělávání jejich učitelů. Školy nám

zase přes studenty dají cennou zpětnou vazbu. Nehledě k tomu, že jako velice prospěšné se ukázalo i vtažení nejlepších učitelů do výuky našich studentů. Z těchto střípků se postupně rodil projekt, který jsme ověřovali na čtyřech základních školách, s nimiž spolupracujeme opravdu hodně dlouho.“

Všechny mají přídomek „fakultní“, všechny patří v Praze ke špičkovým: ZŠ O. Chlupa v Nových Butovicích, Smysluplná ZŠ a MŠ v Karlíně, ZŠ v Kunraticích a ZŠ a MŠ ANGEL v Modřanech.

„**„**Párovou výuku zavedli jako jednu z forem asistentské praxe i do projektu klinické školy. Byl by to ideální způsob, jak studentům usnadnit vstup do profese.“

Kritéria výběru

Přestože spolupracující základní školy lidé z katedry dobře znali, vybrat čtveřici, která by se s nimi zapojila do projektu, nebylo snadné. „Nejdůležitější pro nás byla kvalita výuky a kvalita managementu školy,“ přiznává V. Spilková. „V čele musel stát ředitel s vizí, který k ní umí svůj sbor vést. Učitelé pracují systematicky, vytvářejí si portfolia profesního rozvoje, pracují na hodnocení a sebehodnocení, chtějí se vzdělávat a sdílet své zkušenosti. Neméně důležitá byla ochota – na obou stranách. Nezasťírám, že účast na projektu byla pro nás i pro učitele ze základních škol náročná, ale zároveň pro obě strany přínosná. Jim i nám otevírá jiné pohledy na naši práci, než na jaké jsme byli zvyklí.“

V mnoha podobách

Rámec – klinické pojetí praxí – je stejný. Jde o to, aby studenti byli s žáky co nejvíce, aby měli prostor pro reflektování. Podobu spolupráce se však v některých aspektech liší. Záleží na podmínkách té které školy, na nastavení jejích pedagogů. Protože

každou měli v rámci projektu „na starosti“ jeden až dva vysokoškolské učitelé z fakulty, také oni dávali podobě studentských praxí pečeť své osobnosti.

Propojování teorie s praxí probíhá v trojúhelníku vysokoškolský učitel, zkušený učitel-mentor a student.

Například v asistentské praxi působí studenti ve třídě v roli asistenta žáka nebo asistenta učitele. „Na samém začátku jsme vycházeli ze zájmu studentů, kteří chodili ve svém volném čase pomáhat na některou ze škol podle svého výběru. Postupně dostávala tato dobrovolná asistentská praxe konkrétní obrysy a hlavně určitý řád,“ líčí V. Spilková. „Jde o to, že student spolupracuje s učitelem dlouhodoběji, od pozorování až ke vstupu do výuky. Co je podstatné, debatují spolu. Student se učí reflektovat své působení ve třídě. Dívat se na svoji práci očima zkušeného kolegy.“

Do projektu nemohli být zapojeni zdaleka všichni studenti katedry primární pedagogiky. Ovšem ti, kterým se to podařilo, tuto zkušenost kvitovali s povděkem. Oceňovali, že je hodně posunula nejen asistentská praxe, ale i reflektivní semináře.

„Také párová výuka vyšla ze zájmu studentů v posledním ročníku, kterým se podařilo skloubit studijní povinnosti s prací ve škole, kde působí na částečný úvazek. Přicházeli za námi s tím, že si našli školu a v ní učitele, s nimiž by rádi ve třídě spolupracovali. Jestli bychom jim mohli vyjít vstříc. Uděláme to rádi, i když to znamená práci navíc. Párovou výuku jsme zavedli jako jednu z forem asistentské praxe i do projektu klinické školy. Byl by to ideální způsob, jak studentům usnadnit vstup do profese.“

Vést takto víc než čtyři až šest studentů však za současných podmínek jeden fakultní učitel nezvládne. Potřebujeme čas, abychom se mohli zajít podívat, jak si studenti s žáky vedou, abychom pak s nimi jejich působení ve třídě reflektovali. Debatovat musíme také s učiteli, kteří jsou s nimi v těsném kontaktu. V projektu byli studenti soustředěni na omezený okruh škol, ale když se rozběhnou po Praze a okolí, není v našich silách

to zvládnout. Bohužel, nemáme na to podmínky.“

Co dává fakulta škole

Že praxe studentů znamenají pro učitele slušnou porci práce navíc, vědí všude, kde budoucí učitelé byt jen nějaký čas praktikovali. V rámci klinické školy se proto fakulta snaží dávat pedagogům určitý bonus za jejich péči o studenty.

„Jsme připraveni odborně pomáhat,“ říká V. Spilková. „Pokud se ve škole objeví aktuální problém, podle možností se snažíme poradit s jeho řešením. Zveme učitele k nám na fakultu na zajímavé přednášky našich i zahraničních odborníků. Nabízíme jim různé kurzy a semináře, ať už na fakultě, nebo je uspořádáme pro celou sborovnu přímo ve škole. Byly už věnované například mentoringu nebo slovnímu hodnocení. Podstatné je, že nejde o jednorázovou záležitost, ale o systém. Vidíme na vlastní oči, jak všechno, co učitelé v průběhu let získali, ovlivňuje jejich práci. Nic nezůstává jen na povrchu.“

Jedna ze čtyř

Modřanská Základní škola a mateřská škola ANGEL stojí uprostřed sídliště a je našlapaná k prasknutí. Čtyři budovy 900 žáků v základní a 120 dětem v mateřince pomalu nestačí. Ale působí vlídně. Světlo, květiny, dětské výtvarné práce... Jako by tu vládla pohoda. Přitom je to škola, která nezůstává v klidu, jejím heslem je inovace. Sborovna s téměř 70 pedagogy na sobě

pracuje, hledá zajímavé metody výuky... Právě to přivádí k zápisu stále více dětí a nejen z blízkého okolí.

„S pedagogickou fakultou spolupracujeme hodně dlouho, je to jedna z mých radostí,“ přiznává ředitelka Iva Cichoňová. „Vážíme si toho, že nás fakulta jako klinickou školu do projektu přibrala. S kolegy, kteří v něm byli spolu s námi, spolupracujeme. Každá škola se nějak profiluje, má svoji specifiku. U nás to je bilingvní program a program Začít spolu, do kterého jsme zapojeni od samého začátku. Účast v projektu znamenala velký přínos nejen pro vlastní práci školy. Když vytvoříme dobré podmínky pro přípravu našich budoucích kolegů, školství se to vrátí. Naším cílem je, aby se škola stala učící se komunitou. Abychom pomohli tomu, že z vysokých škol připravujících učitele budou vycházet absolventi, kteří budou v praxi co platní. Budou vědět, co škola znamená, a budou v ní chtít zůstat.“

Praxe v praxi

Stěžejní část projektu se soustředí na praxe na 1. stupni ZŠ nejen proto, že autorkami jsou členky katedry primární pedagogiky. Prvořadým důvodem je skutečnost, že obor Učitelství pro 1. stupeň ZŠ není strukturovaný. Umožňuje proto začleňovat pedagogickou praxi systémově od začátku studia až po jeho závěr. Přesto se ke svým kolegyním připojili také někteří jednotliví pedagogové z katedry české literatury, anglického jazyka a matema-

tiky, aby v rámci svých možností uplatnili alespoň částečně některé formy praxí. Spolupráci s fakultou si na všech úrovních ředitelka Cichoňová chválí.

„Nejintenzivněji spolupracujeme s katedrou primární pedagogiky. Pro bilingvní program je výborné, že studenti učitelství pro 1. stupeň už mají angličtinu jako povinnou součást oboru. Absolventi primární pedagogiky, kteří k nám nastupují, jsou skvěle připraveni, otevření, schopní a ochotní se neustále vzdělávat. Takhle by měli budoucí učitelé vypadat. Nejvíce mě těší, jak skvěle fungují vztahy s našimi učiteli. Je tu vzájemná důvěra i úcta.“

Uvítala jsem, že v rámci projektu k nám přišli i studenti Učitelství pro 2. stupeň. Tam je výuka vždy složitější už proto, že děti jsou v ožehavém věku. V hodinách matematiky jsme díky studentským praxím mohli zavádět tandemovou výuku, která je běžnou praxí zatím jen ve výuce angličtiny.

Bonus matematiky

Zapojení do projektu mělo i další dopad. Studenti z katedry matematiky navedli učitele na metodu prof. Hejného. „Dlouho jsme s ní jen laškovali, ale jak jsme se o ní dovidali víc, začala nás hodně zajímat,“ vysvětluje Iva Cichoňová. „Respektuji, že někteří učitelé se kloní k tradici. Tím spíše oceňuji, že i někteří zkušení kolegové se rozhodli, že se jí budou věnovat. V současné době vyučujeme matematiku ▶

► oběma metodami, ale letošní prvňáčci už podle prof. Hejného pracují všichni.“

Pokud učitelé přijmou tuto metodu za svou, skutečně pochopí její klady a dokážou podle ní s žáky pracovat, myšlení dětí, logické uvažování, to všechno se rapidně mění k lepšímu. Kamenem úrazu bývají rodiče. Počítání „přes zvířátka“ je pro ně nepochopitelné. A co neznám, toho se bojím.

„Rodiče za námi chodili, že matematice nerozumějí. Naše úžasné učitelky usoudily, že nejlepší bude, když rodičům názorně vysvětlí, jak metoda funguje. A začaly je po večerech s Hejného matematikou seznamovat. Vzdělávání organizuje spolek rodičů a zájem o ně je velký. Už poběží druhé kolo.“

Základem je sehraný kolektiv

Na jednu sborovnu je toho docela dost. Běžné studentské praxe nejen s pedagogickou, ale také s přírodovědnou fakultou, zapojení do projektu, který už sice skončil, ale mnohé přetrvává... Tohle každý pedagogický sbor neunese.

„To je moje další potěšení, jsme dobrý kolektiv,“ je přesvědčená I. Cichoňová. „Když přijdu s informací o dalším vzdělávání, učitelé jdou, protože vědí, že je pro naši práci důležité. Třicet lidí se v sobotu shromáždí na semináři věnovaném mentoringu. Vzdělávat se chtějí i mladí, kterých máme opravdu hodně.“

Škola si vytvořila něco jako svůj vlastní kariérní řád. „Zavedli jsme povinné středy, v nichž se učitelé odpoledne scházejí v oborových komisích – například humanitní komise, komise přírodních věd a podobně. Zrušila jsem pozici zástupce ředitele pro 2. stupeň a peníze, které pro něj byly určeny, rozdělují mezi vedoucí komisí. Jsou to aktivní učitelé, lídři malých kolektivů, kteří se výuce a škole hodně věnují. Proto dostali nejen peníze, ale také určitou pravomoc. Učitelé chrlí nápady a pak je realizují. Snažím se jim uvolnit ruce, aby se mohli věnovat pedagogické práci a nezatěžovali se zbytečnou administrativou.“

Vladimíra Spilková, vedoucí Katedry primární pedagogiky Pedagogické fakulty UK v Praze:

„Inspirovali jsme se medicinou. Každá fakulta má svoji kliniku, fakultní nemocnici, kde probíhá intenzivní proces výuky. Lékař, který spojuje teorii s praxí, uvádí studenty do diagnostiky i léčebných postupů včetně zprostředkování teorie. Se stejným permanentním propojením teorie a praxe by se měli studenti učitelství učit vyučovat ve škole. Získávat klinické zkušenosti pod vedením odborníků, kteří jsou schopni funkčně propojovat teorii a praxi.“

Ve škole nemáte moc míst, kam by člověk mohl profesně postupovat, to je škoda. Kantorům nejde jenom o peníze, jak se nás leckdo snaží občas přesvědčit. Samozřejmě že je k životu potřebují, ale profesní růst pro ně hodně znamená. Ověřili jsme si to už kdysi v programu Začít spolu, kdy se vychovatelka školní družiny mohla stát asistentkou učitele. Plat dostávala stejný, přesto se její vztah k profesi proměnil. Funkce vede k odpovědnosti, lidé se víc snaží, aby jejich práce byla co nejlepší.“ Ve škole už měli před lety zavedené pozice koordinátorů pro oblasti pedagogické činnosti i pro nejrůznější školní aktivity. „Na druhou stranu ovšem musím chápat, že má-li kolegyně malé dítě, musí se mu věnovat. Nebude lidrem, ale členem komise, k jejíž práci bude přispívat podle svých možností.“

Klinický model víc dává, nebo bere?

„Myslím, že projekt byl vyvážený,“ konstatuje Iva Cichoňová. „Fakultě dáváme síly našich učitelů, cennou zpětnou vazbu. Pro mne osobně je velice příjemné zjištění, že existuje vysoká škola, která je

přímá. Ví o slabinách učitelského vzdělávání obecně a snaží se s tím v rámci svých možností – hlavně ekonomických – něco dělat. Snaží se poznat práci v terénu do všech podrobností. Její pedagogové nad námi neohrnují nos, chovají se skutečně partnersky. Fakulta nám nabídla další vzdělávání, zejména mentoring nás nadchl. Teď pro nás objevila metodu skupinové reflexe, která podporuje profesní růst lidí, dvě naše kolegyně se v ní na fakultě vzdělávají. Rádi bychom se jí teď zabývali. Tohle naši práci nesmírně obohacuje. Fakulta k nám přináší nové výzkumy a my se jejich výsledky snažíme uchopit a přenést do praxe. Naši učitelé zase přicházejí za studenty, interními i dálkovými, debatují s nimi o své práci.“

Škola skoro virtuální

Projekt trval dva roky. Přesvědčil, že model klinické školy by byl nejen životaschopný, ale hlavně by posunul přípravu budoucích učitelů kvalitativně mnohem dál.

„Klinické školy vlastně neexistují, je to jen experiment,“ říká Vladimíra Spilková. „Práce na projektu nás těšila, i když jí bylo opravdu hodně. Při závěrečném hodnocení jsme se domluvili, že i když už není projekt ani peníze, vynasnažíme se jeho stěžejní části v praxi udržet. Rádi bychom akční rádius ještě rozšiřovali, vtáhli do toho další kolegy z fakulty tak, jako s námi spolupracovali jednotlivci ze tří kateder. Také oni teď vlastně nenápadně ovlivňují práci svých kolegů ve studentských praxích. Je pravda, že naše katedra má pro model klinické školy lepší podmínky. Máme víc praxí, studenti jsou s námi kontinuálně pět let, práce s nimi může být dlouhodobější, systematictější. Proto také dbáme o to, aby dlouhodobá a intenzivní byla i naše spolupráce se základními školami.“